

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΔΕΚΑΤΟ ΤΜΗΜΑ

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 21 Ιανουαρίου 2025, με την ακόλουθη σύνθεση: Ευαγγελία-Ελισάβετ Κουλουμπίνη, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Δεκάτου Τμήματος, Αργυρώ Μαυρομαμάτη και Νικόλαος Βόγκας, Σύμβουλοι, Σωτήριος Μπακέας και Βασίλειος Λιακόπουλος (εισηγητής), Πάρεδροι, οι οποίοι μετέχουν με συμβουλευτική ψήφο.

Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας: Παραστάθηκε η Αντεπίτροπος της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο, Ευαγγελία Σεραφή, ως νόμιμη αναπληρωτής του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας, ο οποίος είχε κώλυμα.

Γραμματέας: Μαρία Φορτσερά, υπάλληλος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Για να δικάσει την από 10.3.2017 (Α.Β.Δ. 825/13.3.2017) έφεση του ..., κατοίκου ..., με ΑΦΜ ..., ο οποίος δεν παραστάθηκε.

Κατά του Ελληνικού Δημοσίου, το οποίο εκπροσωπεί νόμιμα ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, ο οποίος παραστάθηκε διά της Παρέδρου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους Ειρήνης-Ελένης Κρόμπα (ΑΜ ΝΣΚ 389).

Με την έφεση αυτή ζητείται η ακύρωση της ... απόφασης δημοσιονομικής διόρθωσης του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε το Δικαστήριο άκουσε:

Την Δικαστική πληρεξούσια του Ελληνικού Δημοσίου, η οποία ζήτησε την απόρριψη της έφεσης.

Την Αντεπίτροπο της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο, η οποία πρότεινε την απόρριψη της έφεσης.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση, το Δικαστήριο συνήλθε σε σώμα, με την παρουσία των ως άνω μελών του και της Γραμματέως του.

Αφού άκουσε την εισήγηση του Παρέδρου Βασιλείου Λιακόπουλου

Μελέτησε τα στοιχεία του φακέλου

Σκέφθηκε σύμφωνα με το νόμο και αποφάσισε τα ακόλουθα:

1. Η ένδικη έφεση νομίμως επανεισάγεται προς συζήτηση μετά την εκτέλεση της 1885/2021 απόφασης του Εβδόμου Τμήματος, με την οποία αναβλήθηκε η οριστική κρίση προκειμένου να συμπληρωθούν τα ελλείποντα από τον φάκελο κρίσιμα στοιχεία. Με την έφεση αυτή, όπως αναπτύσσεται με το από 1.3.2021 υπόμνημα και αντικρούεται με το από 21.1.2025 υπόμνημα του Ελληνικού Δημοσίου, ζητείται η ακύρωση της ... απόφασης του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, με την οποία επιβλήθηκε σε βάρος του εκκαλούντος και υπέρ του Ειδικού Λογαριασμού Εγγυήσεων Γεωργικών Προϊόντων (Ε.Λ.Ε.ΓΕ.Π.) δημοσιονομική διόρθωση ποσού 32.306,76 ευρώ. Το ποσό αυτό προέρχεται από οικονομική ενίσχυση (αποζημίωση συνταξιοδότησης) η οποία φέρεται ότι καταβλήθηκε στον εκκαλούντα αχρεωστήτως από πόρους του Ε.Λ.Ε.ΓΕ.Π. μέσω του Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.) κατά το χρονικό διάστημα 2004-2016, στο πλαίσιο του μέτρου «Πρόωρη Συνταξιοδότηση Αγροτών του Κανονισμού (ΕΚ) 1257/1999». Η ένδικη έφεση είναι τυπικά δεκτή και πρέπει να ερευνηθεί ως προς τη βασιμότητα των λόγων της, παρά την δικονομική απουσία του εκκαλούντος, ο οποίος αν και κλήθηκε νόμιμα και εμπρόθεσμα να παραστεί κατά την συζήτησή της στη δικάσιμο που αναγράφεται στην αρχή της παρούσας, δεν παραστάθηκε διά ή μετά πληρεξούσιου δικηγόρου (βλ. την από 55/23.12.2024 έκθεση επίδοσης του υπαλλήλου του Αυτοτελούς Γραφείου Δημοτικής Αστυνομίας του Δήμου Αλμυρού Ν. Μαγνησίας ...).

2. Με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1257/1999 του Συμβουλίου της 17ης Μαΐου 1999 «για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών» (ΕΕ L 160/26.6.1999) προβλέφθηκαν ορισμένα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης, στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής

για την επίτευξη των στόχων που καθορίζονται στο άρθρο 33 της Συνθήκης (άρθρο 1 παρ. 1 και 2, βλ. και παρ. 1 και 2 του προοιμίου του Κανονισμού), μεταξύ των οποίων, περιλαμβάνεται η πρόωρη συνταξιοδότηση γεωργών, που αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της παύσης της γεωργικής δραστηριότητας, για εμπορικούς σκοπούς, από γεωργούς τουλάχιστον 55 ετών, οι οποίοι καθίστανται δικαιούχοι ενίσχυσης, καθώς και στην αντικατάστασή τους από άλλους ικανούς να βελτιώσουν την οικονομική βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, παράλληλα δε θεσπίζεται κοινοτικό καθεστώς παροχής ενίσχυσης για την πρόωρη συνταξιοδότηση γεωργών (Κεφάλαιο IV, άρθρα 10 έως 12), το οποίο χρηματοδοτείται από το ΕΓΤΠΕ σε ολόκληρη την Κοινότητα (άρθρο 35). Ο ως άνω Κανονισμός καταργήθηκε με το άρθρο 93 του νεότερου Κανονισμού 1698/2005 (L 277/1/21.10.2005), πλην, όπως περαιτέρω ορίζεται στο ίδιο άρθρο του Κανονισμού 1698/2005, εξακολουθεί να εφαρμόζεται στις δράσεις που εγκρίνονται από την Επιτροπή μέχρι την 1.1.2007 δυνάμει του προηγούμενου Κανονισμού 1257/1999.

3. Για την υλοποίηση του Κανονισμού 1257/1999 εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 1 του ν. 2237/1994 (Α', 149), η 408583/6914/29.11.2000 κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Γεωργίας (Β', 1523), στην οποία, όπως αυτή ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο ένταξης του εκκαλούντος στο πρόγραμμα πρόωρης συνταξιοδότησης αγροτών (5.2.2004), προβλέπονται τα ακόλουθα: Στο άρθρο 1, ότι: «Καθορίζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις και οι περιορισμοί υπό τους οποίους ισχύει το πρόγραμμα της Πρόωρης Συνταξιοδότησης Αγροτών (Μέτρο 1 του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης) περιόδου 2000 - 2006 σε εφαρμογή του Καν. (ΕΚ) αρ. 1257/99 του Συμβουλίου, όπως αυτό εγκρίθηκε με την αριθμ. Ε (2000) 2733/27-9-2000 απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής» και στο άρθρο 2, ότι: «Για την εφαρμογή του προγράμματος οι ακόλουθοι όροι έχουν την αντίστοιχη προσδιοριζόμενη έννοια: α) (...) β) Γεωργική εκμετάλλευση Είναι η οικονομική μονάδα παραγωγής προς πώληση ενός ή περισσότερων προϊόντων, των κλάδων γεωργίας με ενιαία διοίκηση και διαχείριση. (...) Ελάχιστο μέγεθος βιώσιμης γεωργικής εκμετάλλευσης, για τις ανάγκες του προγράμματος, ορίζονται τα 50 στρέμματα ξηρικής καλλιέργειας ή ισοδύναμής της. γ) (...) ε) Αρχηγός

Γεωργικής Εκμετάλλευσης 1. Αρχηγός γεωργικής εκμετάλλευσης θεωρείται το φυσικό πρόσωπο που είναι οικονομικά και νομικά υπεύθυνο για τη γεωργική εκμετάλλευση και συμμετέχει ενεργά στην κανονική λειτουργία της. 2. Για την ίδια οικογενειακή εκμετάλλευση δεν μπορεί να θεωρηθούν αρχηγοί, περισσότερα από ένα άτομα με κοινή οικονομία. 3. Στο πλαίσιο της οικογένειας η γεωργική εκμετάλλευση είναι ενιαία και αδιαίρετη ανεξάρτητα από το πραγματικό γεγονός ποιος από τους συζύγους είναι αρχηγός της. 4. (...) στ) Κάτοχος γεωργικής εκμετάλλευσης θεωρείται: 1. Ο ιδιοκτήτης γεωργικής εκμετάλλευσης. 2. Τα μέλη της ίδιας οικογένειας, που έχουν εξουσιοδοτηθεί με ειδικό πληρεξούσιο για να διαχειρίζονται και να μεταβιβάζουν τη γεωργική εκμετάλλευση. (...) ζ) Διάδοχος γεωργός θεωρείται το φυσικό πρόσωπο που διαδέχεται στη γεωργική εκμετάλλευση τον αποχωρούντα (πρόωρα συνταξιοδοτούμενο) γεωργό. (...)).

Περαιτέρω, με την παρ. α' του άρθρου 3, πριν την αντικατάστασή της με την παρ. 1 του άρθρου μόνου της κοινής υπουργικής απόφασης 5562/160320/17.12.2014 (ΦΕΚ Β' 3514/29.12.2014), ως φορέας εφαρμογής του προγράμματος της Πρόωρης Συνταξιοδότησης των Αγροτών στα πλαίσια του εγκεκριμένου, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Μέτρο 1), είχε οριστεί η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος (Α.Τ.Ε. Α.Ε.), ενώ μετά την αντικατάστασή της, ως φορέας ορίστηκε η Τράπεζα Πειραιώς Α.Ε.. Με το ίδιο άρθρο 3, ορίστηκε ότι: «(...) γ) Η παραμονή των δικαιούχων στο μέτρο είναι 15ετής, που όμως δεν μπορεί να υπερβαίνει το 75ο έτος της ηλικίας των. (...) στ) Το ύψος της χορηγούμενης ετήσιας αποζημίωσης ανά δικαιούχο καθορίζεται σε 1.272.000 δρχ (3.732,9 ΕΥΡΩ, γενική περίπτωση), (...) ι) Η χορήγηση της «Πρόωρης Σύνταξης» στους δικαιούχους σε καμία περίπτωση δεν λογίζεται ως συνταξιοδοτική παροχή και δεν υπόκειται σε καμία κράτηση υπέρ του Δημοσίου ή τρίτου όπως ο Ν. 2237/1994 ορίζει. Επίσης δεν αποτελεί λόγο στέρησης ή αναστολής των προϋποθέσεων για την απόκτηση δικαιώματος σύνταξης από τον Ο.Γ.Α.. Κατά τη διάρκεια παραμονής των δικαιούχων στο πρόγραμμα και μέχρι τη συμπλήρωση του 65ου έτους της ηλικίας των, οι δικαιούχοι λογίζονται σαν «ενεργοί αγρότες» όσον αφορά τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα και την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη. (...)), στο άρθρο 4, ότι:

«Στο πρόγραμμα εντάσσονται όσοι πληρούν τις παρακάτω προϋποθέσεις: α) Δικαιούχοι: 1. Έχουν ηλικία από 55 έως και 64 ετών. 2. Είναι κάτοχοι και αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων των οποίων το μέγεθος είναι τουλάχιστον όσο το οριζόμενο στο συνημμένο πίνακα (1) (...) 6. Παραχωρούν το σύνολο της γεωργικής τους εκμετάλλευσης σε "διάδοχο". Η παραχώρηση της γεωργικής εκμετάλλευσης πρέπει να είναι: είτε οριστική, είτε με ενοικίαση χρονικής διάρκειας τουλάχιστον ίσης με τη διάρκεια παραμονής του δικαιούχου στο πρόγραμμα. Και στις δυο παραπάνω περιπτώσεις, η παραχώρηση πρέπει να γίνεται δια συμβολαιογραφικού εγγράφου νομίμως μεταγεγραμμένου. Κατ' εξαίρεση οι δικαιούχοι δύνανται να διατηρήσουν το 10% της επιφάνειας της γεωργικής τους εκμετάλλευσης, που όμως δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από πέντε (5) στρέμματα ξηρικής καλλιέργειας ή ισοδύναμής της. 7. Παύουν οριστικά κάθε γεωργική δραστηριότητα αμέσως μετά την ένταξη τους στους δικαιούχους του προγράμματος. Επιτρέπεται η άσκηση γεωργικής δραστηριότητας κατ' εξαίρεση μόνο στο διατηρούμενο τμήμα της γεωργικής τους εκμετάλλευσης όπου όμως παράγουν προϊόντα αποκλειστικά για αυτοκατανάλωση. Στην περίπτωση αυτή η γεωργική παραγωγή δεν είναι επιλέξιμη για στήριξη στα πλαίσια της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) (...) β) Διάδοχοι γεωργοί: 1. (...) 4. Να διατηρήσουν υποχρεωτικά τη γεωργική εκμετάλλευση που τους παραχωρήθηκε από το δικαιούχο, καθ' όλη τη χρονική διάρκεια παραμονής του δικαιούχου στο πρόγραμμα. (...)», στο άρθρο 5, ότι: «α) Οι ενδιαφερόμενοι για ένταξη στο πρόγραμμα υποβάλλουν στις κατά τόπους υπηρεσιακές μονάδες της Α.Τ.Ε. Α.Ε. [με την παρ. 2 του άρθρου μόνου της ως άνω 5562/160320/17.12.2014 κ.υ.α. ορίστηκε η Τράπεζα Πειραιώς Α.Ε.] αίτηση με όλα τα απαραίτητα δικαιολογητικά, (...) β) Με ευθύνη του φορέα εφαρμογής του προγράμματος συγκροτείται τριμελής επιτροπή, κατά υπηρεσιακή μονάδα της Α.Τ.Ε. Α.Ε. [με την ανωτέρω 5562/2014 κ.υ.α. ορίστηκε η Τράπεζα Πειραιώς] η οποία εξετάζει τις υποβληθείσες αιτήσεις με τα ανωτέρω δικαιολογητικά (...) γ) Η τριμελής επιτροπή εντός δέκα (10) ημερών από την λήψη της κατανομής εισηγείται στον οικείο Νομάρχη [με την παρ. 2 της ανωτέρω 5562/20104 κ.υ.α. ορίστηκε ο Περιφερειάρχης] την προένταξη ή την απόρριψη του αιτούντος, ανάλογα με το αν συντρέχουν ή όχι οι απαιτούμενες

προϋποθέσεις. δ) Ο Νομάρχης [και ήδη με την κ.υ.α. 5562/2014, ο Περιφερειάρχης] εντός χρονικού διαστήματος δεκαπέντε (15) ημερών εκδίδει απόφαση προένταξης (...)), και στο άρθρο 6, ότι: «α) (...) β) (όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 3 της 5562/2014 κ.υ.α.) αα. Δικαιούχοι οι οποίοι εντάχθηκαν στο πρόγραμμα αποκρύπτοντας ή δηλώνοντας ανακριβή στοιχεία όπως στοιχεία που αφορούν την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας, το μέγεθος και τον τρόπο κατοχής και αξιοποίησης της γεωργικής εκμετάλλευσης κ.λ.π. τότε: - Διαγράφονται από το πρόγραμμα με απόφαση του οικείου Περιφερειάρχη, μετά από εισήγηση του φορέα εφαρμογής (Τράπεζα Πειραιώς).

Με την ίδια ως άνω απόφαση διακόπτεται κάθε περαιτέρω καταβολή της αποζημίωσης και ορίζεται ρητά ότι τα καταβληθέντα ποσά αποζημίωσης για το πρόγραμμα της Πρόωρης Συνταξιοδότησης Αγροτών επιστρέφονται ως αχρεωστήτως καταβληθέντα με την διαδικασία που περιγράφεται στο άρθρο 28 του Ν. 2520/97 (ΦΕΚ 137 Α΄) όπως αυτό τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το άρθρο 2 του Ν. 2732/99 (ΦΕΚ 154 Α΄) και με το άρθρο 23 του Ν. 2945/2001 (ΦΕΚ 223 Α΄). ββ. Δικαιούχοι που δεν τηρούν τις συμβατικές τους υποχρεώσεις ή που αποκρύπτουν στοιχεία ή δηλώνουν ανακριβή στοιχεία για την τήρηση των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει προκειμένου να συνεχισθεί η χορήγηση καταβολής αποζημίωσης της Πρόωρης Συνταξιοδότησης όπως π.χ. άσκηση γεωργικής δραστηριότητας για εμπορικούς σκοπούς, μίσθωση ή αγορά ζωικού κεφαλαίου, κατοχή ποσοστώσεων, δικαιωμάτων, λήψη οικονομικών ενισχύσεων για τα γεωργικά προϊόντα τότε: -Διακόπτεται η χορήγηση της καταβολής αποζημίωσης της Πρόωρης Συνταξιοδότησης για 12 μήνες με απόφαση του οικείου Περιφερειάρχη μετά από εισήγηση του φορέα υλοποίησης και -Τυχόν καταβληθείσες ενισχύσεις στα πλαίσια της ενιαίας ενίσχυσης που εισπράχθηκαν από την ημερομηνία ένταξης τους στο πρόγραμμα της Πρόωρης Συνταξιοδότησης αναζητούνται ως αχρεωστήτως καταβληθείσες. Οι δικαιούχοι της υποπαραγράφου ββ με την έκδοση της απόφασης διακοπής της αποζημίωσης ενημερώνονται από τον φορέα υλοποίησης. -Για την υποχρέωση συμμόρφωσής τους εντός ενός έτους με τις συμβατικές τους υποχρεώσεις και την μη επανάληψη οιασδήποτε παράβασης σε σχέση με το πρόγραμμα κατά την περίοδο της δέσμευσής τους. -Για την

διενέργεια ελέγχου από τον φορέα υλοποίησης εφόσον απαιτείται, εντός του επομένου έτους από την χρονική περίοδο λήξης της υποχρέωσης συμμόρφωσής τους. -Στην περίπτωση μη συμμόρφωσής ή επανάληψης οιασδήποτε παράβασης κατά την διάρκεια της παραμονής τους στο πρόγραμμα επιβάλλονται κυρώσεις σύμφωνα με τα οριζόμενα στην υποπαράγραφο αα. γγ. Κατά παρέκκλιση των ανωτέρω αν διαπιστωθεί ότι δικαιούχοι έχουν εισπράξει ενισχύσεις για το τμήμα της έκτασης που προορίζονταν αποκλειστικά για ιδιοκατανάλωση, σε έκταση η οποία δεν υπερβαίνει το 10% της συνολικής επιφάνειας της εκμετάλλευσής τους και μέχρι 5 στρέμματα ξηρικής έκτασης ή μία ζωϊκή μονάδα ή ισοδύναμης της, τότε τα ποσά των ενισχύσεων αυτών επιστρέφονται ως αχρεωστήτως καταβληθέντα. Τα οριζόμενα στην παρούσα παράγραφο β ισχύουν για όλους τους δικαιούχους ανεξαρτήτου χρόνου ένταξης των στο πρόγραμμα (Καν. 1257/99, Καν. 2079/92). (...) δ) Κατά των παραπάνω αποφάσεων του Περιφερειάρχη (παρ. β και γ), οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να ασκήσουν προσφυγή στον Γενικό Γραμματέα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης εντός αποκλειστικής προθεσμίας τριάντα ημερών αφότου λάβουν γνώση».

4. Από τις παρατεθείσες στην προηγούμενη σκέψη διατάξεις προκύπτει ότι απαραίτητη προϋπόθεση ένταξης αρχηγού και κατόχου γεωργικής εκμετάλλευσης στο πρόγραμμα πρόωρης συνταξιοδότησης αγροτών αποτελεί η εκ μέρους του οριστική παύση κάθε γεωργικής δραστηριότητας για εμπορικούς σκοπούς, καθώς και η παραχώρηση στον διάδοχο γεωργό του συνόλου της γεωργικής εκμετάλλευσης, η οποία στο πλαίσιο της οικογένειας λογίζεται ενιαία και αδιαίρετη, ανεξάρτητα από το πραγματικό γεγονός ποιος από τους συζύγους ήταν ο αρχηγός της (βλ. ΔΠρΑΘ 1016/2023, ΔΕφΘεσ 1494/2024, ΔΕφΛάρ 275/2023, πρβλ. ΔΕφΑΘ 64/2020). Σε περίπτωση δε που ο δικαιούχος δεν τηρεί τις συμβατικές του υποχρεώσεις και ασκεί γεωργική δραστηριότητα για εμπορικούς σκοπούς, διακόπτεται σε πρώτο στάδιο η χορήγηση της καταβολής αποζημίωσης της πρόωρης συνταξιοδότησης για 12 μήνες, ενώ τυχόν καταβληθείσες ενισχύσεις στα πλαίσια της ενιαίας ενίσχυσης που εισπράχθηκαν από την ημερομηνία ένταξής του στο ως άνω πρόγραμμα αναζητούνται ως αχρεωστήτως καταβληθείσες. Περαιτέρω, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης ή επανάληψης οποιασδήποτε

παράβασης κατά τη διάρκεια παραμονής του στο πρόγραμμα ο αρχικός δικαιούχος διαγράφεται από αυτό, διακόπτεται κάθε περαιτέρω καταβολή αποζημίωσης και εισπράττονται τα ήδη καταβληθέντα ποσά ως αχρεώστητα.

5. Επιπροσθέτως, σε περίπτωση παράνομης ή αχρεώστητης καταβολής στο πλαίσιο υλοποίησης προγραμμάτων κοινοτικών ενισχύσεων σε βάρος του Ειδικού Λογαριασμού Εγγυήσεων Γεωργικών Προϊόντων (Ε.Λ.Ε.ΓΕ.Π.) - ο οποίος αποτελεί αποκεντρωμένο από τον κρατικό προϋπολογισμό ειδικό λογαριασμό με σκοπό την χρηματοδότηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) για την Ελλάδα στον τομέα των εγγυήσεων, της γεωργικής ανάπτυξης και αλιείας (βλ. άρθρο 26 του ν. 992/1979, Α', 280, Έβδ. Τμ. Απόφ. 118/2023) - για την ανάκτηση των σχετικών κονδυλίων ακολουθείται η καθοριζόμενη στο άρθρο 28 του ν. 2520/1997 «Μέτρα για τους νέους αγρότες, σύσταση Οργανισμού Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Απασχόλησης και άλλες διατάξεις» (Α', 173), όπως ισχύει, διαδικασία, εφόσον δεν ορίζεται άλλως στο κανονιστικό καθεστώς που διέπει το οικείο πρόγραμμα. Στο ως άνω άρθρο 28 του ν. 2520/1997, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του με τα άρθρα 2 του ν. 2732/1999 (Α', 154) και 23 του ν. 2945/2001 (Α', 223), ορίζεται ότι: «1. Σε περίπτωση που διαπιστωθεί παράνομη ή αχρεώστητη καταβολή, λόγω μη τηρήσεως κοινοτικών ή εθνικών διατάξεων, σε βάρος του Ειδικού Λογαριασμού Εγγυήσεων Γεωργικών Προϊόντων (Ε.Λ.Ε.ΓΕ.Π.), η αρμόδια Διεύθυνση της Γενικής Διευθύνσεως Διαχειρίσεως Αγορών Γεωργικών Προϊόντων (ΓΕ.ΔΙ.Δ.Α.ΓΕ.Π.) του Υπουργείου Γεωργίας ή του Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε) από την (...) έναρξη λειτουργίας του: α) Καλεί με έγγραφη πρόσκληση τον ενδιαφερόμενο να διατυπώσει, μέσα σε προθεσμία είκοσι (20) ημερών (...) τις έγγραφες παρατηρήσεις του και να προσκομίσει συμπληρωματικά στοιχεία. (...) β) Συντάσσει (...) έκθεση ελέγχου για τη νομιμότητα ή μη της πληρωμής, αφού εξετάσει τις έγγραφες παρατηρήσεις και τα προσκομισθέντα στοιχεία. Στο κείμενο της εκθέσεως εκθέτονται οι λόγοι του αδικαιολόγητου ή μη της διενεργηθείσας δαπάνης, το ύψος του προς επιστροφή ποσού και ο τρόπος υπολογισμού. (...) Η έκθεση υποβάλλεται στον Υπουργό Γεωργίας ή στην υπηρεσία που ορίζεται με

απόφασή του, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Αν αυτοί στους οποίους υποβάλλεται η έκθεση έχουν αντιρρήσεις για το περιεχόμενο της έκθεσης ή θεωρούν ότι αυτή δεν είναι πλήρως τεκμηριωμένη, μπορεί να ζητήσουν επανέλεγχο και σύνταξη νέας έκθεσης. (...) Εφόσον, βάσει του περιεχομένου της εκθέσεως ελέγχου, συντρέχει περίπτωση αδικαιολόγητης πληρωμής, ο Υπουργός Γεωργίας εκδίδει απόφαση με την οποία διατάσσεται η επιστροφή από τον εισπράξαντα των αδικαιολογήτως καταβληθέντων ποσών, προσαυξημένων με τους προβλεπόμενους τόκους. (...). 2. Οι βάσει της προηγούμενης διαδικασίας εκδιδόμενες αποφάσεις του Υπουργού Γεωργίας αποτελούν νόμιμο τίτλο εισπράξεως και εκτός από τα απαραίτητα για κάθε διοικητική πράξη στοιχεία πρέπει να περιέχουν: α) Το ονοματεπώνυμο ή την επωνυμία του υποχρέου. β) Τον Αριθμό Φορολογικού Μητρώου και την Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (Δ.Ο.Υ.) στην οποία υπάγεται. γ) Την αιτιολογία της απόφασης. δ) Μνεία περί των ειδικών δικονομικών διατάξεων του παρόντος άρθρου. ε) Πρόσκληση προς τον υπόχρεο όπως προσέλθει και καταβάλει οικειοθελώς το αναγραφόμενο στην απόφαση χρηματικό ποσό εντός προθεσμίας τριάντα (30) ημερών από την ημέρα της κοινοποίησής. Οι αποφάσεις αυτές πρέπει να συνοδεύονται από επίσημο αντίγραφο της εκθέσεως ελέγχου της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου (...) 6. Κατά των αποφάσεων της παραγράφου 2, ο υπόχρεος δικαιούται να προσφύγει ενώπιον του αρμόδιου διοικητικού πρωτοδικείου, εντός προθεσμίας τριάντα (30) ημερών από την επίδοση της αποφάσεως εφαρμοζομένων των διατάξεων του π.δ. 341/1978 (ΦΕΚ 71 Α'), εκτός των περιπτώσεων που, σύμφωνα με την προβλεπόμενη διαδικασία δικαιολογήσεως και εισπράξεως του επίδικου ποσού, ο υπόχρεος θεωρείται δημόσιος υπόλογος, οπότε δικαιούται να ασκήσει έφεση μέσα στην ίδια προθεσμία, ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου. (...)».

6. Με τις προαναφερόμενες διατάξεις του άρθρου 28 του ν. 2520/1997 θεσπίζεται ειδική διαδικασία για την έκδοση της απόφασης που διατάσσει την επιστροφή από τον λαβόντα των παρανόμως ή αχρεωστήτως καταβληθέντων σε αυτόν ποσών. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την διαπίστωση παράνομης ή αχρεώστητης καταβολής, την παροχή στον ενδιαφερόμενο της δυνατότητας να

διατυπώσει τις απόψεις του και την σύνταξη έκθεσης ελέγχου, που περιέχει την αιτιολογία του καταλογισμού, ιδίως δε τους λόγους επιβολής του, το ύψος αυτού καθώς και τον τρόπο υπολογισμού του. Ακολουθώντας η έκθεση διαβιβάζεται στον αρμόδιο Υπουργό Γεωργίας (ή σε άλλο όργανο κατά νόμον αρμόδιο), ο οποίος δύναται να ζητήσει επανέλεγχο, εφόσον κρίνει ότι δεν έχει τεκμηριωθεί ο καταλογισμός. Βάσει του περιεχομένου της έκθεσης ελέγχου ή επανελέγχου, το αρμόδιο όργανο εκδίδει την καταλογιστική πράξη, στην οποία πρέπει να διαλαμβάνεται η αιτιολογία του καταλογισμού και να επισυνάπτεται αντίγραφο της έκθεσης ελέγχου. Η πλήρης αιτιολογία της καταλογιστικής πράξης ανευρίσκεται στη σχετική έκθεση ελέγχου, ενώ στην ίδια την πράξη καταλογισμού αρκεί να διαλαμβάνεται η αιτία για την οποία αυτή εκδόθηκε, κατά τα λοιπά δε νομίμως αυτή συμπληρώνεται από τα στοιχεία του φακέλου, και ιδίως από την συνημμένη σ' αυτή έκθεση ελέγχου (βλ. ΣτΕ 1517/2021, ΔΠρΑθ 8379/2024).

7. Η έκταση του επιβαλλόμενου διοικητικού μέτρου της δημοσιονομικής διόρθωσης πρέπει να τελεί σε αναλογία, μεταξύ άλλων, με τη σοβαρότητα και το συστηματικό ή μη χαρακτήρα της παρατυπίας, τον βαθμό επίδρασης της παρατυπίας στο εν γένει έργο και τους στόχους του, τις απώλειες των διατεθέντων πόρων και να μην βαίνει πέραν των ορίων του αναγκαίου και πρόσφορου για την πραγματοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού που είναι η διασφάλιση της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης των κοινοτικών πόρων (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 12.7.2012, C- 59/11, της 15ης Σεπτεμβρίου 2005 C-199/03 κ.α. ΕλΣυν. Ολομ. 2119/2020, 1791/2018, I Τμ. 1004, 1005/2017, 1808/2014). Η τήρηση δε της αρχής της αναλογικότητας επιτάσσει την επιβολή διορθώσεων κατά τρόπο ώστε τα ποσά της συνδρομής των οποίων ζητείται η επιστροφή, να μην είναι δυσανάλογα υψηλά σε σχέση με τις διαπραχθείσες παρατυπίες (βλ. Έβδ. Τμ. Απόφ. 58/2024).

Περαιτέρω, σύμφωνα με τον σκοπό των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΚ) 1257/1999, στην περίπτωση των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης που χαρακτηρίζονται από την ανάληψη πολυετούς δέσμευσης, οι όροι χορήγησης της στήριξης πρέπει να πληρούνται καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου δέσμευσης για την οποία χορηγήθηκαν ενισχύσεις ως εκ τούτου, εάν κάποιος από τους όρους χορήγησης των εν λόγω ενισχύσεων δεν τηρηθεί, έστω και για μία και μοναδική

φορά, οι ενισχύσεις αυτές δεν μπορούν να χορηγηθούν, ενώ ο δικαιούχος των ενισχύσεων υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο των ποσών που του έχουν ήδη καταβληθεί (ΔΕΕ αποφάσεις της 24ης Μαΐου 2012, C-188/11, Hehenberger, σκέψεις 34-36, της 7ης Φεβρουαρίου 2013, C-454/11, Pusts, σκέψεις 35-37, της 26ης Μαΐου 2016, C-273/15, Ezernieki, σκέψεις 36-37, 40-41 και 46, ΔΠρΑθ Α12856/2024).

8. Ο ν.4700/2020 «Ενιαίο κείμενο Δικονομίας για το Ελεγκτικό Συνέδριο...» (Α'127/29-6-2020) ορίζει στο άρθρο 4 ότι «Κατά την εκδίκαση των διαφορών, εφόσον στον νόμο που διέπει τη σχέση δεν ορίζεται διαφορετικά, επιτρέπεται: (α) με την επιφύλαξη των διατάξεων περί δεδικασμένου, να κριθούν παρεμπιπτόντως ζητήματα της δικαιοδοσίας των πολιτικών ή διοικητικών δικαστηρίων, αν από τα ζητήματα αυτά εξαρτάται η επίλυση της ένδικης διαφοράς (...)», στο άρθρο 5 ότι «1. Το Δικαστήριο δεσμεύεται (...) από τις αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας και των λοιπών διοικητικών δικαστηρίων, κατά το μέρος που αυτές αποτελούν δεδικασμένο, σύμφωνα με όσα ορίζουν οι σχετικές διατάξεις. (...) 4. Το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του το δεδικασμένο και αυτεπαγγέλτως εφόσον τούτο προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας», στο άρθρο 116 ότι «Το Δικαστήριο ελέγχει την προσβαλλόμενη πράξη ή παράλειψη κατά τον νόμο και την ουσία, μέσα στα όρια της έφεσης και των πρόσθετων λόγων. Κατ' εξαίρεση, ο κατά τον νόμο έλεγχος της προσβαλλόμενης πράξης ή παράλειψης χωρεί και αυτεπαγγέλτως, εκτεινόμενος στο σύνολό της, προκειμένου να διακριβωθεί αν: (α) ... (β) ... (γ) υπάρχει παραβίαση δεδικασμένου». Τέλος, στο άρθρο 197 παρ. 1 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (ν. 2717/1999, Α', 97), ορίζεται ότι «Δεδικασμένο δημιουργείται από τις τελεσίδικες και τις ανέκκλητες αποφάσεις, εφόσον οι τελευταίες δεν υπόκεινται σε ανακοπή ερημοδικίας, ως προς το, ουσιαστικό ή δικονομικό, διοικητικής φύσης ζήτημα που με αυτές κρίθηκε, εφόσον τούτο τελεί σε άμεση και αναγκαία συνάρτηση προς το συμπέρασμα που με τις ίδιες έγινε δεκτό. Δεδικασμένο δημιουργείται, επίσης, και όταν το, κατά την προηγούμενη περίοδο ζήτημα, κρίθηκε παρεμπιπτόντως, αν το δικαστήριο ήταν καθ' ύλην αρμόδιο να το κρίνει, και εφόσον η απόφασή του γι' αυτό ήταν αναγκαία προκειμένου τούτο να αποφανθεί για το κύριο ζήτημα». Κατά την έννοια των

διατάξεων αυτών, το Ελεγκτικό Συνέδριο, κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών του αρμοδιοτήτων, δεσμεύεται από τις αποφάσεις των διοικητικών δικαστηρίων κατά την έκταση του δεδουλευμένου τους (πρβλ. αποφ. Β' Ελ. Ολ. ΕλΣυν. 2267/2022, Τρίτου Τμ. 1428/2024).

9. Στην προκειμένη περίπτωση, από τη συνεκτίμηση όλων ανεξαιρέτως των στοιχείων του φακέλου της υπόθεσης προκύπτουν τα αναφερόμενα στις σκέψεις 10-12 που ακολουθούν.

10. Με την ΔΑΑ 1624/5.2.2004 απόφαση του Νομάρχη Μαγνησίας μετά την 197/28.1.2004 θετική εισήγηση του καταστήματος ΑΤΕ ΑΕ Αλμυρού, ο εκκαλών εντάχθηκε στο Πρόγραμμα Πρόωρης Συνταξιοδότησης Αγροτών του Κανονισμού ΕΚ 1257/1999. Με την ΔΑΑ 22403/8.12.2009 απόφαση του ίδιου οργάνου ο εκκαλών διαγράφηκε από το πρόγραμμα για δώδεκα (12) μήνες, διότι το οικονομικό έτος 2009, η σύζυγός του, ..., εμφάνισε εισόδημα από γεωργική εκμετάλλευση. Ακολούθως, στις 7.4.2016, η Τράπεζα Πειραιώς Α.Ε. -φορέας, κατά τον κρίσιμο χρόνο, εφαρμογής του προγράμματος σε αντικατάσταση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδας (Α.Τ.Ε.)- εισηγήθηκε τη διαγραφή του εκκαλούντος από το πρόγραμμα της πρόωρης συνταξιοδότησης αγροτών, τη διακοπή κάθε περαιτέρω καταβολής αποζημίωσης και την επιστροφή των ήδη καταβληθέντων ποσών ως αχρεώστητων, με την αιτιολογία ότι η σύζυγός του, στις από κοινού υποβληθείσες δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος των οικονομικών ετών 2011, 2012, 2013 και 2014 -εισοδήματα 2010 έως 2013, αντίστοιχα- δήλωσε, μεταξύ άλλων, εισόδημα από γεωργική εκμετάλλευση. Ειδικότερα, κατά τα παραπάνω έτη, η σύζυγος του εκκαλούντος δήλωσε ως εισόδημα από γεωργικές επιχειρήσεις τα ακόλουθα ποσά: 1.831,16 ευρώ το οικ. έτος 2011, 1.817,05 ευρώ το οικ. έτος 2012, 1.800,95 ευρώ το οικ. έτος 2013 και 1.720,36 ευρώ το οικ. έτος 2014 (το πρώτο έτος το δηλωθέν εισόδημα προερχόταν από γεωργικές επιχειρήσεις και τα τρία επόμενα από πρόβατα και ελαιοπερίβολα ή ελιές).

Ενόψει τούτων και της επικείμενης διαγραφής του εκκαλούντος από το πρόγραμμα πρόωρης συνταξιοδότησης αγροτών, ο τελευταίος κλήθηκε σε ακρόαση με το ΔΑΟΚ ...12.4.2016 έγγραφο του Προϊσταμένου της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας

και Σποράδων, προκειμένου να εκθέσει τις αντιρρήσεις του. Ο εκκαλών, με τα .../26.4.2016 και .../17.5.2016 αιτήσεις-υπομνήματά του, ανέφερε ότι τα ως άνω δηλωθέντα αγροτικά εισοδήματα της συζύγου του δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, καθώς δηλώθηκαν προκειμένου η τελευταία να λάβει σύνταξη, προς επίρρωση δε του ισχυρισμού του αυτού δήλωσε ότι η ίδια ουδέποτε είχε πάρει επιδοτήσεις, ούτε είχε πραγματοποιήσει πωλήσεις αγροτικών προϊόντων. Προς απόδειξη δε των προαναφερόμενων ισχυρισμών του προσκόμισε το .../10.5.2016 έγγραφο του ΟΠΕΚΕΠΕ, από το οποίο προέκυπτε ότι η σύζυγός του δεν υπέβαλε αιτήσεις ενιαίας ενίσχυσης και δεν είχε λάβει ενισχύσεις για τα έτη 2006-2015. Σε συνέχεια των προαναφερόμενων εξηγήσεων του εκκαλούντος, με το ΔΑΟΚ .../25.5.2016 έγγραφο του Προϊσταμένου της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας και Σποράδων, και αφού διευκρινίστηκε με αυτό ότι η σύζυγος του εκκαλούντος δεν διέθετε ούτε κωδικό κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης αιγοπροβάτων, με αποτέλεσμα να μην τεκμηριώνεται η νόμιμη κατοχή αιγοπροβάτων για εμπορικούς σκοπούς, ζητήθηκε η επανεξέταση της υπόθεσης από την Τράπεζα Πειραιώς ΑΕ και η υποβολή από αυτήν είτε νέας εισήγησης εναρμονισμένης με τα νεότερα ως άνω στοιχεία, είτε η ενημέρωση της αρχής ότι δεν συντρέχει λόγος νέας εισήγησης. Στο ίδιο έγγραφο περιλαμβάνεται η εκτίμηση ότι τα γεωργικά εισοδήματα που εμφανίζονται στα εκκαθαριστικά σημειώματα των ετών 2011-2014 δεν προέρχονταν από πραγματική άσκηση γεωργικής δραστηριότητας και για το λόγο αυτόν δεν θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη για την επιβολή κυρώσεων στον δικαιούχο. Σε απάντηση του εγγράφου αυτού, η Τράπεζα Πειραιώς ΑΕ κοινοποίησε το από 21.6.2016 έγγραφό της, στο οποίο αναφέρεται ότι σύμφωνα τις παρ. α'-β' του άρθρου 6 της κ.υ.α. 4085583/6914/29.11.2000 και την παρ. γ' του άρ. 5 της υ.α. 410544/7192/11.11.2000 «δεν προβλέπεται να προβεί η Τράπεζα σε επανεξέταση νέων δικαιολογητικών» και να «προχωρήσει σε νέα εισήγηση. Κατόπιν τούτου, με την ΔΑΟΚ .../13.7.2016 απόφαση του Περιφερειάρχη Θεσσαλίας εγκρίθηκε: α) η διαγραφή του εκκαλούντος από το Πρόγραμμα της Πρόωρης Συνταξιοδότησης Αγροτών, β) η διακοπή κάθε περαιτέρω καταβολής σε αυτόν της αποζημίωσης, που ορίζεται από το ανωτέρω Πρόγραμμα, καθώς και γ) η επιστροφή των

καταβληθέντων στον εκκαλούντα ποσών από το πρόγραμμα της πρόωρης συνταξιοδότησης αγροτών, κατ' εφαρμογή του άρθρου 6 παρ. β' της 422/408583/6914/29.11.2000 κ.υ.α., όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με την 5562/160320/17.12.2014 κ.υ.α., με την αιτιολογία ότι κατά τα οικονομικά έτη 2011-2014 η σύζυγός του παρουσίασε γεωργικά εισοδήματα, παράβαση στην οποία είχε υποπέσει και το έτος 2009, για την οποία του είχε επιβληθεί δωδεκάμηνη παύση καταβολής της αποζημίωσης του προγράμματος.

Κατά της ως άνω απόφασης ο εκκαλών άσκησε την από 8.8.2016 προσφυγή ενώπιον του Γενικού Γραμματέα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας, με την οποία συνυπέβαλε την ως άνω .../10.5.2016 βεβαίωση του ΟΠΕΚΕΠΕ, με την οποία βεβαιώνεται ότι κατά τα έτη 2006-2015 η σύζυγός του «δεν έχει οριστική αίτηση ενιαίας ενίσχυσης» και δεν της έχουν καταβληθεί ενισχύσεις, την .../28.7.2016 βεβαίωση του Τμήματος Κτηνιατρικής Αλμυρού, με την οποία βεβαιώνεται ότι η σύζυγος του εκκαλούντος δεν διαθέτει κωδικό εκμετάλλευσης ζώων, και τέλος, υπεύθυνη δήλωση του άρθρου 8 του ν. 1599/1986 της συζύγου του, με την οποία δήλωσε ότι κατά τα έτη 2011-2014 δεν αποκόμισε γεωργικά εισοδήματα και ότι αυτά δηλώθηκαν «εκ παραδρομής». Κατά τη συζήτηση της προσφυγής, ο εκκαλών κλήθηκε σε ακρόαση, κατά την οποία επανέλαβε τους ισχυρισμούς που προέβαλε εγγράφως, επιπροσθέτως ότι προτίθεται να τροποποιήσει τις φορολογικές δηλώσεις της συζύγου του αναφορικά με το δηλωθέν γεωργικό εισόδημα και αιτήθηκε παράταση μέχρι την 15^η.9.2016 προκειμένου να προσκομίσει τα νέα τροποποιημένα φορολογικά στοιχεία (βλ. σχετικά το από 5.9.2016 πρωτόκολλο ακρόασης). Ακολούθως, με την .../19.9.2016 απόφαση του ΓΓ Αποκεντρωμένης Διοίκησης Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας, απορρίφθηκε η ως άνω προσφυγή, με την αιτιολογία ότι ο προσφεύγων δεν τήρησε του όρους της 422/408583/6914/29.11.2000 Κ.Υ.Α.

11. Κατά των ως άνω πράξεων (ΔΑΟΚ .../13.7.2016 απόφαση του Περιφερειάρχη Θεσσαλίας περί διαγραφής του από το πρόγραμμα και .../19.9.2016 απόφαση του ΓΓ Αποκεντρωμένης Διοίκησης Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας περί απόρριψης της προσφυγής του κατά της προαναφερθείσας απόφασης του Περιφερειάρχη Θεσσαλίας) ο εκκαλών άσκησε την .../25.11.2016 προσφυγή

του ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Λάρισας και ζήτησε την ακύρωσή τους, επαναλαμβάνοντας τους ισχυρισμούς που προέβαλε και κατά την κλήση του σε ακρόαση. Ειδικότερα ισχυρίστηκε ότι η σύζυγός του ουδεμία αγροτική δραστηριότητα άσκησε κατά τη διάρκεια της ένταξης του στο πρόγραμμα, ενώ τα δηλωθέντα εισοδήματά της από αγροτική δραστηριότητα που περιέχονται στις φορολογικές δηλώσεις των οικονομικών ετών 2011-2014 δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Περαιτέρω, προέβαλε ότι αμφότερες οι προσβληθείσες πράξεις είναι παράνομες διότι στερούνται νόμιμης αιτιολογίας, καθώς δεν έλαβαν υπόψη τα έγγραφα που προσκόμισε κατά την κλήση του σε απολογία. Σε κάθε περίπτωση, ισχυρίστηκε ότι ακόμη και αν η σύζυγός του ασκούσε γεωργική δραστηριότητα, τούτο δεν δύναται να θεωρηθεί ως παράβαση της συμβατικής υποχρέωσης του ίδιου, σε κάθε περίπτωση ότι αυτός δεν θα μπορούσε να υποχρεώσει τη σύζυγό του να απόσχει της επαγγελματικής της δραστηριότητας την οποία έχει δικαίωμα να ασκεί στο πλαίσιο ανάπτυξης της προσωπικότητάς, της. Προς απόδειξη των ανωτέρω ισχυρισμών του επικαλέστηκε και προσκόμισε, σε απλά φωτοαντίγραφα, τα ακόλουθα : α) το .../20.1.2004 μισθωτήριο αγροτικών ακινήτων της συμβολαιογράφου της Περιφέρειας του πρώην Ειρηνοδικείου Αχιλλείου Γαρυφαλλιάς Σταυρή, από το οποίο προκύπτει η εκμίσθωση διαφόρων ακινήτων της συζύγου του, που βρίσκονται στην κτηματική περιφέρεια ... προς τον υιό της ..., για δεκαπέντε χρόνια, β) την με αριθμό .../28.7.2016 βεβαίωση του Τμήματος Κτηνιατρικής Αλμυρού της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της ΠΕ Μαγνησίας και Σποράδων, από την οποία προκύπτει ότι η σύζυγος του εκκαλούντος δεν έχει κωδικό εκμετάλλευσης ζώων και γ) το .../10.5.2016 έγγραφο του ΟΠΕΚΕΠΕ, το οποίο είχε προσκομίσει και ενώπιον της Περιφέρειας Θεσσαλίας,

Ακολούθως, το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο (Διοικητικό Πρωτοδικείο Λάρισας) με την Α260/2020 απόφασή του, έκρινε ότι ο λόγος περί πλημμελούς αιτιολογίας των επίμαχων πράξεων ήταν απορριπτέος προεχόντως ως αλυσιτελώς προβαλλόμενος, καθόσον, ακόμη και αν οι ως άνω πράξεις δεν έφεραν αιτιολογία ή η αιτιολογία τους ήταν μη νόμιμη ή ανεπαρκής, το διοικητικό δικαστήριο, ως δικαστήριο ουσίας, δεν θα μπορούσε να ακυρώσει τις προσβαλλόμενες πράξεις για

λόγους αναγόμενους στη νομιμότητα ή στην επάρκεια της αιτιολογίας, αλλά θα όφειλε, σύμφωνα με το άρθρο 79 παρ.1 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας να ερευνήσει τη συνδρομή των τιθέμενων από τον νόμο προϋποθέσεων έκδοσής τους και να δεχθεί ή να απορρίψει εν όλω ή εν μέρει την προσφυγή, κατά τη δική του ουσιαστική κρίση. Σε κάθε περίπτωση, από το προοίμιο των οικείων πράξεων, κατά την κρίση του πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου, προέκυπτε ότι όσα εξέθεσε ο εκκαλών στα πλαίσια της κλήσης του σε ακρόαση ελήφθησαν υπόψη. Περαιτέρω, ο ισχυρισμός του εκκαλούντος ότι τα δηλωθέντα γεωργικά εισοδήματα της συζύγου του οικονομικών ετών 2011-2014 δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, απορρίφθηκε, επίσης, ως αβάσιμος. Τούτο διότι αυτά δηλώθηκαν από την ίδια στη Δ.Ο.Υ. Νέας Ιωνίας Βόλου και στις δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος των προαναφερόμενων οικονομικών ετών ως εισοδήματα που αποκτήθηκαν κατά έτη 2010-2013, αντίστοιχα, ενώ, δεν προέκυψε ότι αυτή προέβη σε ανάκληση των εν λόγω φορολογικών δηλώσεων, παρά το γεγονός ότι εκδηλώθηκε σχετική πρόθεσή της προς τούτο. Το γεγονός δε ότι η ίδια δεν διέθετε κωδικό εκμετάλλευσης για τη νόμιμη εκμετάλλευση ζώων, ούτε έλαβε κοινοτικές ενισχύσεις για το ανωτέρω χρονικό διάστημα, καθώς και το ότι προέβη σε εκμίσθωση ακινήτων της στην κτηματική περιφέρεια ... για διάστημα 15 ετών, κρίθηκε ότι δεν δύναται να αναιρέσει τις προαναφερόμενες δηλώσεις της περί απόκτησης γεωργικού εισοδήματος, οι οποίες τεκμαίρονται ως αληθείς. Τέλος, ο επικουρικά προβαλλόμενος ισχυρισμός του εκκαλούντος, ότι η άσκηση γεωργικής δραστηριότητας από την πλευρά της συζύγου του δεν δύναται να θεωρηθεί ως παράβαση συμβατικής υποχρέωσης του ίδιου κρίθηκε, επίσης, απορριπτέος. Τούτο διότι προϋπόθεση ένταξης του στο πρόγραμμα αποτελούσε η μεταβίβαση του συνόλου της γεωργικής του εκμετάλλευσης, στην οποία συμπεριλαμβανόταν και αυτή της συζύγου του. Επίσης ότι ο ίδιος δεν επικαλέστηκε, ούτε απέδειξε, ότι η σύζυγός του ασκούσε γεωργική δραστηριότητα σε εκμετάλλευση, η οποία δεν είχε συμπεριληφθεί στο πρόγραμμα και συνεπώς δεν ενέπιπτε στις συμβατικές υποχρεώσεις που είχε αναλάβει κατά την ένταξή του σε αυτό.

Ενόψει τούτων, το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο,- το οποίο έλαβε υπόψη του τα ακόλουθα: α) ότι η γεωργική εκμετάλλευση στο πλαίσιο της ίδιας οικογένειας

είναι ενιαία και αδιαίρετη και είναι ανεξάρτητο το γεγονός ποιος από τους συζύγους είναι αρχηγός της, β) ότι απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να ενταχθεί αρχηγός γεωργικής εκμετάλλευσης στο πρόγραμμα πρόωρης συνταξιοδότησης αγροτών είναι η οριστική παύση κάθε γεωργικής δραστηριότητας και η παραχώρηση σε διάδοχο του συνόλου της γεωργικής του εκμετάλλευσης και γ) ότι από τον διενεργούμενο έλεγχο διαπιστώθηκε ότι η σύζυγος του εκκαλούντος, ..., απέκτησε εισόδημα από γεωργική δραστηριότητα κατά τα οικονομικά έτη 2011-2014 -εισόδημα που είχε δηλώσει και κατά το οικονομικό έτος 2009, για το οποίο ο εκκαλών είχε εκδιωχθεί από το ανωτέρω πρόγραμμα για 12 μήνες-, έκρινε ότι οι ένδικες πράξεις, με τις οποίες ο εκκαλών διαγράφηκε από το πρόγραμμα πρόωρης συνταξιοδότησης αγροτών, διακόπηκε κάθε περαιτέρω καταβολή αποζημίωσης σε αυτόν και διατάχθηκε η επιστροφή των ήδη καταβληθέντων σε αυτόν ποσών ως αχρεώστητων, παρίστανται νόμιμες, δοθέντος ότι κατά τα οικονομικά έτη 2011-2014 εξακολουθούσε να ασκείται γεωργική δραστηριότητα για εμπορικούς σκοπούς σε τμήμα της γεωργικής εκμετάλλευσης του εκκαλούντος, κατά παράβαση των υποχρεώσεων που αυτός είχε αναλάβει κατά την ένταξή του στο πρόγραμμα. Ακολούθως απορρίφθηκε η προσφυγή του εκκαλούντος, περαιτέρω, δε και η έφεση αυτού κατά της ως άνω απόφασης, απορρίφθηκε με την ΑΟ275/2023 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Λάρισας, με την αιτιολογία ότι «(...) οι ανωτέρω ισχυρισμοί κρίνονται απορριπτέοι καθώς ουδόλως πλήττουν την κρίση της ήδη εκκαλούμενης απόφασης (...), η οποία υπήρξε σαφής τόσο ως προς την πληρότητα της αιτιολογίας των ένδικων διοικητικών πράξεων, όσο και ως προς την ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου σχετικά με το επίμαχο Πρόγραμμα απορριπτομένων όλων των αντίθετων ισχυρισμών του εκκαλούντος (...)».

12. Ακολούθως ο εκκαλών υπέβαλε, μετά την σχετική κλήση αυτού για την επιστροφή του ποσού των 32.200,48 ευρώ, τις από 24.11.2016 έγγραφες αντιρρήσεις του, οι οποίες απορρίφθηκαν με την .../16.12.2016 απόφαση του ιδίου οργάνου. Στη συνέχεια, με την .../23.12.2016 εισήγηση του Προέδρου του ΟΠΕΚΕΠΕ προς το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων προτάθηκε η έκδοση απόφασης επιστροφής του ως άνω φερόμενου ως αχρεωστήτως καταβληθέντος συνολικού ποσού των 32.306,76 ευρώ (συμπεριλαμβανομένου

ποσού τόκων 106,28 ευρώ) με την αιτιολογία ότι ο εκκαλών δεν τήρησε τις δεσμεύσεις του Προγράμματος Πρόωρης Συνταξιοδότησης Αγροτών κατά τα ειδικότερα αναφερόμενα στην .../13.7.2016 απόφαση του Περιφερειάρχη Θεσσαλίας περί διαγραφής του από το Πρόγραμμα. Ακολούθως εκδόθηκε η προσβαλλόμενη .../20.1.2017 απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, με την οποία επιβλήθηκε σε βάρος του εκκαλούντος και υπέρ του Ειδικού Λογαριασμού Εγγυήσεων Γεωργικών Προϊόντων (Ε.Λ.Ε.Γ.Ε.Π.) δημοσιονομική διόρθωση ποσού 32.306,76 ευρώ. Η απόφαση αυτή στην περ.η) της οποίας αναφέρεται ότι: « Η απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης υπόκειται στα ένδικα μέσα που προβλέπονται από τις εκάστοτε διατάξεις» με συνημμένη την .../23-12-2016 εισήγηση του ΟΠΕΚΕΠΕ επιδόθηκε στον εκκαλούντα στις 9-2-2017.

13. Με τον πρώτο λόγο έφεσης προβάλλεται ότι κατά παράβαση της διάταξης του άρθρου 28 του ν. 2520/1997 στην προσβαλλόμενη απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης δεν αναφέρεται η αιτιολογία αυτής καθώς και η ειδική δικονομική διάταξη περί 30μερης προθεσμίας άσκησης προσφυγής-έφεσης.

14. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος δοθέντος ότι από την αναφορά στο σώμα της προσβαλλόμενης πλήθους εγγράφων, με προέχον αυτό της ...13.7.2016 απόφασης του Περιφερειάρχη Θεσσαλίας περί διαγραφής του από το πρόγραμμα προκύπτει ευχερώς ότι η απαιτούμενη συνοπτική αιτιολογία της δημοσιονομικής διόρθωσης. Σε κάθε περίπτωση η συνοπτικώς περιεχόμενη στο σώμα της προσβαλλόμενης αιτιολογία συμπληρώνεται από την κατά νόμο συγκοινοποιηθείσα στον εκκαλούντα .../23.12.2016 εισήγηση του ΟΠΕΚΕΠΕ, στην οποία αναλύονται οι λόγοι διαγραφής του. Η δε έλλειψη αναφοράς της ειδικής 30μερης προθεσμίας άσκησης προσφυγής-έφεσης, δεν εμπόδισε αυτόν, όπως αποδείχθηκε, από την παραδεκτή άσκηση της κρινόμενης έφεσης, σε κάθε δε περίπτωση, στην προσβαλλόμενη απόφαση γίνεται μνεία της δυνατότητας άσκησης κατ' αυτής των προβλεπόμενων από τη νομοθεσία ένδικων μέσων.

15. Με τον δεύτερο λόγο έφεσης προβάλλεται ότι κατά παράβαση της διάταξης της παρ. 1 του άρθρου 16 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας περί υποχρεωτικής αναφοράς των εφαρμοστέων διατάξεων στην προσβαλλόμενη υπό

στοιχείο 18 αναφέρεται εσφαλμένα η 4941/7.11.2011 κ.υ.α. η οποία αφορά στην διαδικασία ανάκτησης αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών στο πλαίσιο της προγραμματικής περιόδου 2007-2013 και όχι στο πλαίσιο της κρίσιμης περιόδου 2000-2006.

16. Ο λόγος αυτός παρίσταται αβάσιμος, δοθέντος ότι στο σώμα της προσβαλλόμενης (υπό 9) αναφέρεται η εφαρμοστέα, κατά τα προεκτεθέντα στην σκέψη 6, διαδικασία ανάκτησης αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών στο πλαίσιο του κρίσιμου Προγράμματος Πρόωρης Συνταξιοδότησης Αγροτών (ήτοι η διαδικασία του άρθρου 28 του ν. 2520/1997), η δε, εκ παραδρομής αναφορά στην περ. 18 της προσβαλλόμενης άλλης διαδικασίας, ουδόλως επηρέασε τον εκκαλούντα στην άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας του τόσο σε διοικητικό όσο και σε δικαιοδοτικό επίπεδο σύμφωνα με τα προαναφερθέντα στις σκέψεις 10-12 της παρούσας.

17. Με τον τρίτο λόγο έφεσης προβάλλεται πλάνη περί τα πράγματα ως προς τις παραδοχές της προσβαλλόμενης, υπό την έννοια ότι αφενός οι ενέργειες τρίτων προσώπων (εν προκειμένω της συζύγου του εκκαλούντος) δεν μπορούν να επηρεάσουν την τήρηση των συμβατικών υποχρεώσεων του εκκαλούντος, αφετέρου η σύζυγος του εκκαλούντος δεν άσκησε εν τοις πράγμασι αγροτική δραστηριότητα.

18. Ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, δεδομένου ότι, ανεξαρτήτως της βασιμότητας των εν λόγω ισχυρισμών, οι εν λόγω αιτιάσεις έχουν απορριφθεί ως αβάσιμες με την δεσμευτική κατ'άρθρο 5 της Δικονομίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (ν. 4700/2020) για το Δικαστήριο ΑΟ275/2023 τελεσίδικη απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Λάρισας, (βλ. σκ.11 της παρούσας)

19. Με τον τέταρτο και τελευταίο λόγο έφεσης προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη συνιστά δυσανάλογη κύρωση η οποία παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας, δοθέντος ότι επιβάλλει την αποκατάσταση ζημίας και πέραν των ετών για τα οποία η σύζυγος του εκκαλούντος δήλωσε αγροτική δραστηριότητα.

20. Κατά τα προεκτεθέντα στην σκέψη 7, σύμφωνα με τον σκοπό των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΚ) 1257/1999, στην περίπτωση των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης που χαρακτηρίζονται από την ανάληψη πολυετούς

δέσμευσης, όπως εν προκειμένω το πρόγραμμα πρόωρης συνταξιοδότησης αγροτών, οι όροι χορήγησης της στήριξης πρέπει να πληρούνται καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου δέσμευσης για την οποία χορηγήθηκαν ενισχύσεις και, ως εκ τούτου, εάν κάποιος εκ των όρων χορήγησης των εν λόγω ενισχύσεων δεν τηρηθεί, έστω και μία και μοναδική φορά, οι ενισχύσεις αυτές δεν μπορούν να χορηγηθούν, ενώ ο δικαιούχος των ενισχύσεων υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο των ποσών που του έχουν ήδη χορηγηθεί. Η μακροχρόνια αυτή υποχρέωση δεν αντίκειται στις απαιτήσεις που απορρέουν από την αρχή της αναλογικότητας, καθώς η μη τήρηση αυτής αναιρεί τον δικαιολογητικό λόγο και τη νομική βάση για τη χορήγηση και διατήρηση του ευεργετήματος των ενισχύσεων, και μάλιστα στο σύνολό τους. Κατά τούτο, οι διατάξεις της κ.υ.α. 408583/6914/29.11.2000, οι οποίες εξαρτούν την ένταξη των δικαιούχων στο πρόγραμμα πρόωρης συνταξιοδότησης από την προϋπόθεση της οριστικής παύσης εκ μέρους τους κάθε γεωργικής δραστηριότητας για εμπορικούς σκοπούς και της παραχώρησης του συνόλου της γεωργικής τους εκμετάλλευσης σε διάδοχο γεωργό και προβλέπουν τη διαγραφή των δικαιούχων από το ως άνω πρόγραμμα σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι η ένταξή τους σε αυτό χώρησε κατόπιν δήλωσης ψευδών στοιχείων (σχετικά με την άσκηση εκ μέρους τους γεωργικής δραστηριότητας, το μέγεθος και τον τρόπο κατοχής και αξιοποίησης της γεωργικής εκμετάλλευσης κ.λπ.), δεν εισάγουν ρύθμιση προδήλως απρόσφορη προς τον εξυπηρετούμενο με αυτήν σκοπό δημοσίου-κοινοτικού συμφέροντος (τη βελτίωση της οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, μέσω παροχής ενισχύσεων στους ηλικιωμένους κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αποφασίζουν να διακόψουν τη γεωργική τους δραστηριότητα και την ενθάρρυνση της αντικατάστασης τους από άλλους που θα μπορέσουν να βελτιώσουν την οικονομική βιωσιμότητα των εν λόγω εκμεταλλεύσεων), ως εκ τούτου, δεν δύναται να θεωρηθεί ότι αντίκειται στην αρχή της αναλογικότητας.

Περαιτέρω, η μη εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεων του εκκαλούντος για τα έτη 2009 και 2011-2014, ήτοι για ικανό χρονικό διάστημα σε σχέση με το χρονικό διάστημα για το οποίο ενισχύθηκε (2004-2016), η μη πραγμάτωση του σκοπού του Κανονισμού με την κρίσιμη παράβαση εκ μέρους

του εκκαλούντος (βελτίωση της οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων), η φύση και η σοβαρότητα της παρατυπίας (απόκρυψη γεωργικής δραστηριότητας συζύγου του εκκαλούντος) καθώς και το γεγονός ότι ο εκκαλών μολονότι είχε διαγραφεί για 12 μήνες από το πρόγραμμα κατά το έτος 2009 για ταυτόσημη παράβαση, κατέστη υπότροπος για τα έτη 2011-2014 για την ίδια παράβαση, επιρρωνύει την αναλογικότητα του επιβληθέντος με την προσβαλλόμενη απόφαση αποκαταστατικού μέτρου, κατ' απόρριψη του περί αντιθέτου λόγου εφέσεως.

21. Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, εφόσον δεν προβάλλεται άλλος λόγος έφεσης, η ένδικη έφεση πρέπει, κατά παραδοχή και των περιεχόμενων στο υπόμνημα του Ελληνικού Δημοσίου ισχυρισμών, να απορριφθεί, να διαταχθεί η κατάπτωση του νομίμως κατατεθέντος υπέρ του Δημοσίου παραβόλου της έφεσης, κατ'εκτίμηση, δε, των περιστάσεων (βλ. άρθρο 314 παρ. 3 του ν. 4700/2020) να απαλλαγεί ο εκκαλών από τα δικαστικά έξοδα του Ελληνικού Δημοσίου.

Για τους λόγους αυτούς

Απορρίπτει την έφεση.

Διατάσσει την κατάπτωση του υπέρ του Δημοσίου κατατεθέντος παραβόλου της έφεσης.

Απαλλάσσει τον εκκαλούντα από τα δικαστικά έξοδα του αντιδίκου.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε σε τηλεδιάσκεψη, στις 13 Μαΐου 2025.

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ-ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΥΛΟΥΜΠΗ

Ο ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΠΑΡΕΔΡΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΜΑΡΙΑ ΦΟΡΤΣΕΡΑ

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριο του Δικαστηρίου στις 24 Ιουνίου 2025.

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ-ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΥΛΟΥΜΠΗ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΜΑΡΙΑ ΦΟΡΤΣΕΡΑ